

Feri Lainšček

Grinta

Pomurska založba, Murska Sobota 1991

Novi roman *Grinta* Ferija Lainščka je zanimiva zgodba. Dogaja se na robu družbe, pa tudi na robu realnega. Junaki so postavljeni pred bralca v elementarnosti, v vsej svoji nepredvidljivosti. Avtor vzpostavlja drugačen (malo)meščanski svet od onega, v katerem je posameznik vaje živeti. Brez pretirane mikropoetičnosti mu uspeva dati zgodbi tako močan zagon (niti sam ne ve, odkod mu), da jo ta nato naglo potiska proti izteku.

Na kratko. V stanovanju mojstra Hubertusa se pojavi mlada ženska in se sklicuje na leto star oglas, v katerem mojster išče modele. Ta je medtem že pozabil na oglas, vseeno pa zagrabi stvar in poskuša zadržati dekle, rekoč, da bo začel znova slikati. Kar tam se v dogajanje vplete t.i. Grinta, dekletov zvodnik, ki ni videti najbolj navdušen nad idejo, da bi Silvana pozirala takemu zapuščenemu kvaziumetniku. Toda vse to ni prevelika ovira, da se ne bi mogla med slikarjem in puzerko splesti intimna zveza, ki prek razosebljene erotike kmalu postane zaljubljenost. In strast po doživetjih. Vsa zadeva je preveč očitna, da bi je ne opazil Grinta, besni zvodnik, ki vidi, kako polagoma izgublja dekle, ki se, namesto da bi na »štacijonu« delala velike denarje, tu prepušča sanjarijam in se vdaja lažnemu umetniku. Vendar postaja tudi Silvana bolj in bolj besna na Grinto, odločena je, da se mora njeno življenje kako spremeniti. Po nekaj neuspešnih poskusih, kako si pridobiti dekle, pride nekoč Grinta v slikarjevo stanovanje oborožen z nožem, a v krčevitem napadu nanj postane žrtev krogle iz iste pištole, ki je nekoč njega samega odgnala od Silvane, zdaj pa jo je proti njemu sama uporabila. S tem dejanjem odpadejo vse maske. Izkaže se, da so lagali vsi trije, ter da sta bila dekle in zvodnik v vse drugačnem odnosu; v istem hipu postane tudi slikarju jasno, da poslej ne bo imel miru pred preganjanjem duha. Od tega preloma v zgodbi tudi vse bolj tone odnos med zaljubljenecema, ki se niti za enega niti za drugega ne konča čisto najboljše.

Zgodba se dogaja v mestu oziroma njegovem obrobju. Bolje rečeno, mesto kot tako obstaja zraven vsega dogajanja in ostaja samo kraj, odkoder je možno posamezniku pridobiti to ali ono materialno dobrino, sicer je povsem nepomembno. Vsa komunikacija junaka s svetom zunaj sebe je tu sovražna, odbijajoča, zaprta sama vase in nenehno ogrožena. Družba se dogaja nekje poleg, hiti po svojih tirnicah, in v nji ni prostora za klošarje; pa je ti take niti ne marajo.

Tako kakor zunanje okolje, se tudi notranje doživljanje protagonista cepi na dvoje slojev; na tistega zgornjega in tistega spodnjega. O prvem je jasno skoraj vse, razen morda tistega, kar je zaradi lepšega v pripovedi prikrito. Drugi ostaja pravza-

prav popolnoma zakrit in skrivnosten čisto do konca romana. Junaku samemu (in seveda bralcu) ni povsem jasno, kako je mogoče, da bi se kdo tako zelo motil o sebi in o drugih. Ob branju, denimo, začasno kar malce zdrknemo z resnične ravni, ko se pisatelju tam zapiše, kako se junak zgodbe pogovarja z duhom umrlega človeka, kako je ta ves nasilen, neizprosni in terja od njega nemogočih reči. Toda, če ni hujšega, sprejmemo pač ta izziv in dopustimo tudi tako dovzetnost. Že sama medtem iz Silvine v Cilo preimenovana soigralka ga gleda pošteno postrani, toda tu se ne da storiti ničesar: če mrlič, recimo, zahteva cvetje na svoji gomili v kleti neke stavbe, mu je treba pač ugoditi; pa naj se kdo še tako čudi. Vendar se svet dokončno podre seveda tedaj, ko poide še zadnje razumevanje od osebe, ki je prej edina še dajala ljubezen. Junak eks-slikar skupaj z njo utone v ribniku sredi mesta. Kriminalisti ugotovijo, da gre za dilemo samomor-nesreča-umor, pri čemer se Ivan Ivan, ki so ga bili potegnili iz vode, opredeli za najhujšo varianto. A ni in ni jasno, koga naj bi bil umoril, saj ni bilo v ribniku najti nobene utopljenke; to bi mogla biti kvečjemu njegova lastna mati. Še bolj čudna reč se zgodi kriminalistom, ko jim zmedeni pacient prizna, da je ubil človeka, ga pokopal v kleti na tem in tem naslovu, kjer zdaj počiva v miru; res, to bi mogel biti le njegov oče. Kdo je že bil tisti, ki je ubil lastnega očeta in mu prevzel ženo?

In da je kompleks, na katerega tu namigujemo, v vsem tem času postal simptomatičen v vsakem življenju, pa »seveda« tudi v literaturi, tega menda tudi ni potrebnost posebej poudarjati.

V *Grinti* se pripoveduje zgodba, polna prikritih obscenosti in usmiljenja vredne nizkosti opisanih junakov. Tako uspeva na primer Ivanu krasti vse mogoče, včasih stvari, ki so potrebne za najnujnejše preživetje, drugič le zato, da bi bolje ugajal zaljubljeni Cili; tako mu uspe okraati cele blagajne, a ne morejo in ne morejo ga najti; ne morejo najti niti kraja, kjer naj bi izginil moški neznane ženske Cile. Ta ga lahko edina najde, pa le po zaslugi preteklosti, saj zdaj, v zgodbi, nima niti osebne izkaznice. Najbolj ga prizadene to, da mu kriminalisti ne verjamejo, da je moril; in ga kljub temu ohranjajo pri življenju.

Ritem daje pripovedi popolna razdrobljenost, nezmožnost zaznavanja, odsotnost notranje in zunanje zavesti junakov, ki ne vedo, kaj v resnici počnejo, niti ne vedo tega, zakaj ravnaajo tako (»In zazdelo se mi je – samo za hipec se mi je tako zazdelo – da bi lahko kdaj legla tudi z drugim, pa sem že kar to storila...!«). Sla po ubijanju in sla po življenju se hočeta sicer prepletati, a splet nerazumljivih naključij to vedno znova preprečuje. Naključja nemara najbolj vsiljivo prodirajo iz življenja »normalnega«, vsakdanjega sveta, ki se sicer tudi ne zmeni za nič okrog sebe, pa ravno s to vnemarnostjo povzroča razdor v drugi, vzporedni realnosti.

Lainščkov novi roman tako razgalja dimenzije, ki se jih človek prihodnjih vekov sicer skuša znebiti, a kaj, ko ne more iz svoje pradaune kože (»Ti si ena Eva! Iz blata sem te napravil, zdaj pa sploh ne vem več, ali ti bom kos!«), zdi se, da se celo edino v tej počuti razmeroma varnega; le počuti, ker v resnici seveda ni. Zgodba se bere lahko kot kriminalka ali kot pravljica. V obeh primerih ležijo dejstva najbrž nekje drugje; po drugi strani velja biti trdno prepričan, da ostaja taka zgodba vedno nepopolna, saj stvari, o katerih pripoveduje, zgolj spretno nakazuje, dejstva, »resnica«, to pa je najverjetneje mnogo obsežnejše in se ga niti ne da spraviti v navadno zgodbo; morda v kakšno zelo dobro.

Aleš Kordiš